

#### **СЕКЦІЯ 4: АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ**

---

##### **ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ДІТЕЙ**

здобувач кафедри адміністративного права і процесу НАВС

**Костіна Єліна Валентинівна**

*Науковий керівник:* доктор юридичних наук, професор, начальник  
кафедри адміністративного права і процесу НАВС **Кузьменко О.В.**

Сучасна адміністративно-правова охорона прав дітей в умовах соціально-економічної кризи повинна бути однією з пріоритетних напрямків державної політики, яка має бути зорієнтована на створення сприятливого простору для функціонування сім'ї, перевтілення сімей в рушійну силу у суспільстві, для активного розвитку дитинства та створення сприятливих для активної державної підтримки дітей. І тому Державна соціальна політика щодо адміністративно-правової охорони прав дітей в Україні має бути складовою частиною програми діяльності Уряду й проголошена пріоритетним напрямком на багато років вперед.

Розвиток у політичній і правовій думці загальних ідеалів про рівні права і свободи всіх людей тривалий час не торкався адміністративно-правової охорони прав дітей. Сьогодні все ще відсутня справжня повага до прав і свобод дитини, оскільки деформація правосвідомості, що відбувалася десятиліттями, глибоко укорінена зневага до прав і свобод узагалі створюють складну ситуацію незахищеності дитини.

Для ефективної адміністративно-правової охорони прав дітей треба розібратися, в чому відмінність між охороною прав людини і прав дитини. Так, специфіка охорони прав дітей полягає в послабленні для дітей і молоді негативних наслідків тих процесів, що відбуваються в суспільстві, і забезпеченні реалізації їхніх інтересів і життєво важливих потреб завдяки створенню нових соціальних інститутів і видозміні існуючих.

Важливим документом щодо адміністративно правової охорони прав дітей стала прийнята 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН Загальна декларація прав людини (уведена в дію з 1976 р.). У ній вперше зафіксовані основи захисту прав дітей. Свій розвиток Декларація отримала в пактах прав людини, що гарантували рівні права всім дітям і забезпечення їх основних соціальних потреб. Організація Об'єднаних Націй у Загальній декларації прав людини та в Міжнародних пактах про права людини

проголосила і погодилась з тим, що кожна людина має володіти всіма зазначеними у них правами і свободами без якої б то не було різниці за такими ознаками, як раса, колір шкіри, стать, релігія, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, майновий стан, народження або інші обставини.

Так, Конвенція ООН про права дитини це не просто декларація, а міжнародна угода, визначаючи яку, кожна країна повинна дотримуватися її вимог, спиратися на них, у тому числі шляхом внесення доповнень і змін до свого законодавства з метою захисту дітей від різного виду посягань.

Вихідною ідеєю законодавчого забезпечення прав дітей в Україні загалом є принцип «усі діти рівні від народження». Працювати, жити, бути захищеним неможливо, не знаючи межі своїх прав і свобод, дозволеного і забороненого в інтересах суспільства. Тож активну і дієздатну у правовому відношенні людину необхідно формувати з дитинства.

Права дитини - це те, що їй гарантує держава. Це свого роду допомога дорослих у законодавчій формі, щоб дитина розвинулася і реалізувала себе.

Деякі дослідники, певним чином, ототожнюють, поєднують права людини та права дітей, зазначаючи, що для цієї категорії суб'єктів значна частина основних прав людини змістовно нічим не відрізняється від прав дітей. Інша ж група таких прав, певним чином, специфікується, конкретизується.

О.Ф. Скакун також вважає, що система прав дитини є складовою прав людини, і дає визначення поняття “права дитини”. Так, на її думку, “права дитини” – це можливості (свободи) дитини, необхідні для їх існування, виховання та розвитку. Численні права дитини збігаються з правами людини (право на життя, ім'я, отримання громадянства, вільне висловлювання думки та ін.).

На нашу думку, дитину жодним чином не можна прирівнювати до дорослої людини, у тому числі й у правових аспектах. Дитина має бути забезпечена особливими правами, особливим захистом, які мають часовий вимір і спеціальне призначення. Дитина, як і кожна людська істота, від народження має права людини. Але вона повинна мати ще й додаткові, особливі права. Це обумовлено її фізичною, розумовою, моральною та духовною незрілістю. І для того, щоб дитина стала зрілою людиною у всіх відношеннях, їй необхідно мати певні спеціальні, додаткові можливості. Отже, права дитини - це певні спеціальні свободи та можливості, що гарантовані державою, які необхідні людині віком до 18 років для існування, виховання, розвитку і досягнення зрілості.

Ми вважаємо за необхідне визначити поняття прав дитини. Так, дитяча конвенція встановлює, що права дитини - це ті права і

свободи, якими повинен володіти кожен дитина (до 18 років) незалежно від будь-яких відмінностей: раси, статі, мови, релігії, місця народження, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. Особливого захисту суспільства потребують соціально вразливі групи дітей: сироти, інваліди, біженці.

Однією з важливіших проблем сучасного суспільства є проблема адміністративно-правової охорони прав дитини. Ця правова категорія визнана світовим товариством. Шляхом поступового наукового дослідження та співпраці різних країн світу вона здобула нормативного закріплення спочатку на світовому рівні, і як наслідок – у національному законодавстві країн, в тому числі й України.

Процес виділення прав дитини в особливу сферу людської пізнавальної і суспільної діяльності почався через кілька сторіч з часу введення поняття «права людини».

Спонукальними причинами стали кілька обставин. На думку Л.В. Павлової, «з часу прийняття Загальної декларації розвиток концепції прав людини йшов у таких напрямках:

- 1) тлумачення принципів, основних для концепції прав людини;
- 2) деталізація й конкретизація фундаментальних прав і свобод людини та їх регламентація стосовно окремих соціальних груп;
- 3) створення інституту міжнародного захисту прав людини».

Саме конкретизація прав специфічної соціальної групи, тобто дітей, і прагнення створити дійовий механізм захисту цих найбільш уразливих членів суспільства привело вчених і громадських діячів до думки про необхідність виділення прав дитини в окрему категорію. Проте утверджувалася ця ідея на превелику силу. Аналізуючи проблеми, що виникали в процесі філософського осмислення і юридичного оформлення прав дитини, відмітимо, що навіть правам другого покоління, тобто економічним і соціокультурним, тривалий час відводилася другорядна роль порівняно з цивільними і політичними. Таку ж, якщо не більшу, протидію викликала спочатку тенденція до регламентації прав тих або інших груп людей, у тому числі дітей.

Однак історична закономірність подальшого розвитку прав людини, ускладнення їх класифікації, розширення прав третього покоління, тобто колективних прав, безсумнівна. На думку Л.Ф.Євменова, «історія свідчить про еволюцію прав людини у бік колективних прав». Пояснення, на його погляд, лежить у наступному: «Права не народжуються, і не проявляються, і не реалізуються, і не розвиваються поза сім'ї, роду, племені, общини, поза ближнього оточення ... поза соціальних груп, поза

суспільства». Висновок ученого, такий: «Принципово не може бути чисто, ідеально, класично індивідуальних прав людини».

Досить переконливим прикладом можуть служити права дитини як права специфічної соціальної групи.

З наукової точки зору існує декілька підходів до визначення сутності та класифікації прав дитини. І.І. Котляр розглядає права дитини у системі прав людини та виступає з критикою існуючої точки зору, що права дитини самостійні, навіть первинні в структурі прав людини. Він називає такий підхід не науковим, а крайністю, в основі якої лежить абсолютизація факту більшої уваги держави до проблем прав дитини, ніж до прав людини, та відсутність наукової концепції. Підтверджуючи своє бачення цієї проблеми, І.І. Котляр наводить приклади нормативних джерел світового товариства. Охорона прав дитини була передбачена у Женевській декларації прав дитини 1924 р., Загальній декларації прав людини 1948 р., документах спеціалізованих установ ООН, таких як МОП, ЮНЕСКО, ВООЗ.

У розвиток положень цих документів ООН у 1959 р. приймає Декларацію прав дитини, яка вже понад 40 років є найважливішим орієнтиром для приватної та громадської діяльності адміністративно-правової охорони прав дітей. Основним правовим принципом адміністративно-правового захисту прав дітей є рівність прав усіх дітей. У ст. 1 Декларації прав дитини 1959 р. ООН проголосила, що перелічені в Декларації права повинні визнаватися за усіма дітьми, без будь-яких винятків і обмежень.

«Світовою конституцією прав дитини» називають Конвенцію про права дитини, прийняту ООН у 1989 р. Норми цієї конвенції діють як складова національного законодавства України з 27 вересня 1991 р., тобто з часу її ратифікації Україною. Конвенція містить повний перелік прав дитини: на життя, на ім'я, на набуття громадянства; на піклування з боку батьків; на збереження своєї індивідуальності; на можливість бути заслуханою в ході будь-якого розгляду, що стосується дитини; на свободу совісті та релігії; на особисте та сімейне життя; на недоторканність житла; на таємницю кореспонденції; на користування найдосконалішими послугами системи охорони здоров'я; на блага соціального забезпечення; на рівень життя, необхідний для її розвитку; на освіту; на відпочинок; на особливий захист: від викрадень та продажу, від фізичних форм експлуатації, фізичного та психічного насильства, участі у військових діях; на вжиття державою всіх необхідних заходів щодо сприяння фізичному та психічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка стала жертвою зловживань або злочину.

На думку А.Д. Гусєва, у повсякденному житті для більшості дітей велике значення мають дві найбільш великі групи прав, що

стосуються життєдіяльності дітей. Це, насамперед, особисті права. До їх числа належать права на життя, на проживання у своїй родині, на ім'я, на щастя, на безпечне існування без експлуатації або недбалого ставлення, на захист від жорстокості, знущань і несправедливого ставлення, на вільне вираження своєї думки, на громадянство та ін. Друга група прав – соціально-культурні права. До них належать права на освіту, на здоров'я, на доступ до культурних цінностей та ін. Ядром цієї групи прав може бути право на розвиток: інтелектуальний, психологічний, фізичний, розумовий і на

Автори не розглядають тут наявність у дітей економічних прав, вважаючи, що в будь-якому нормальному суспільстві дитина повинна жити в родині. Тому багато своїх прав вона може реалізовувати через батьків, у тому числі і таке важливе право, як право власності.

М. І. Буролінський поділяє права дитини на інші групи: громадянські та політичні права дітей; права дитини в сім'ї; право дитини на освіту; право дітей на здоров'я та здоровий спосіб життя; право в галузі зайнятості.

Стверджуючи невід'ємність основних прав та свобод людини, міжнародне право проголошує деякі специфічні «дитячі» громадянські права – на ім'я, на реєстрацію про народження, на набуття громадянства з моменту народження (ст. 7 Конвенції). Ім'я дитині обирають батьки у момент реєстрації немовляти, але змінити його згодом самочинно вони вже не можуть. Кожна дитина здатна формулювати власні погляди, має бути забезпечена можливістю вільно висловлювати погляди з усіх питань, які стосуються власне дитини. З цією метою їй надається право бути заслуханою у ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду безпосередньо або через представника.

Закон України «Про громадянство» (1991 р.) також вимагає письмової згоди 14-річної дитини, коли йдеться про зміну її громадянства. Від моменту досягнення 16 років зміна громадянства може відбутися лише за власною заявою дитини.

Кожна дитина, як і доросла людина, індивідуалізується за різними ознаками: правовими і фактичними, вродженими і набутими. Конвенція про права дитини 1989 р. до таких ознак відносить: ім'я, громадянство, сімейні зв'язки. Дитина індивідуальна за її родинною належністю. Вона має право, за будь-яких умов, на збереження своїх зв'язків з родичами за походженням, однак правовими засобами забезпечується збереження права дитини на сімейні зв'язки лише з найближчими родичами: батьком, матір'ю, дідусем, бабусею, братами та сестрами.

Індивідуальність дитини визначають також і рідна мова, й етнічне походження, належність до певної релігії та культури і навіть зовнішній вигляд. Дитина має гарантоване право зберігати їх.

Треба відзначити, що основним правами дитини на Основі Конвенції про права дитини є: право на життя, виживання та здоровий розвиток, право на збереження своєї індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я і сімейні зв'язки, право на свободу особистості, свободу думки, совісті і релігії. Це право включає в себе свободу висловлювати свою думку в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів на вибір дитини, право на захист від усіх форм фізичного чи психологічного насильства, експлуатації, образи, недбалого чи брутального поводження як з боку батьків, так і законних опікунів чи будь-якого іншого особи, яка турбується про дитину, право дитини, яка позбавлена сімейного оточення, на особливий захист і допомогу, що надається державою, право на рівень життя, необхідний для її фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку. Неповноцінна в розумовому або фізичному відношенні дитина має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють її впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства, право на охорону здоров'я і соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування, право на освіту, яка має бути направлена на розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі, право користуватися рідною мовою, сповідувати релігію своїх батьків, навіть якщо він належить до етнічної, релігійної або мовної групи, яка в даній державі становить меншість, право на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, вільно брати участь у культурному житті і займатися мистецтвом, право на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може становити небезпеку для його здоров'я, або завдавати шкоди фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку, право на захист від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, держави-учасниці забезпечують, щоб жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поводження чи покарання; жодна дитина не була позбавлена волі незаконним або свавільним чином, кожен позбавлений свободи дитина мала право на негайний доступ до правової та іншої відповідної допомоги, держави зобов'язуються вживати заходів для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей з-за кордону, держави зобов'язуються поважати і дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права щодо дітей, які потрапили в

зону збройного конфлікту. Держави вживають усіх можливих заходів для того, щоб особи молодше 15 років не брали прямої участі у військових діях.

Виходячи з цього слід зазначити, що права дитини, визнані Конвенцією, можуть бути поділені на п'ять груп згідно з традиційною класифікацією прав людини:

1) Особисті (громадянські) права. Вони визначені у перших 18 статтях Загальної Декларації прав людини (1948). Серед громадянських прав – право на ім'я та громадянство (ст. 7) і право на самобутність (ст. 8), право на життя, виживання та розвиток (ст. 6) і принципи недискримінації (ст.2). Але серед них є також так звані «права порядності», такі як заборона тортур (ст. 37), право на захист від фізичного насильства (ст. 19 та 34), від свавільного арешту (ст. 37 та 40), право на захист особистого життя (ст. 16) тощо.

2) Сімейні права. До них належать право дитини на виховання у сімейному оточенні та альтернативний догляд, а саме: батьківський догляд (ст.. 5); возз'єднання сім'ї (ст.. 10); право на отримання допомоги від держави на утримання (ст.. 27, п 4) тощо.

3) Дипломатичні (політичні) права. До них належить свобода думки (ст. 12), свобода висловлювання власних думок (ст. 13), свобода асоціацій та мирних зборів (ст. 15), свобода думки, совісті та релігії (ст. 14), вільний доступ до відповідної інформації (ст. 17).

4) Соціально-культурні права. Знову ст. 4, а також ст. 28 і 29 які визначають право на освіту, ст. 24 - право на охорону здоров'я і ст. 26 - право на соціальне забезпечення, а також слід нагадати, що ст. 31 визнає право на відпочинок і дозвілля, розважальні заходи, культурна та творча діяльність (ст. 31).

5) Права дітей з особливими потребами. До них належать права дітей-біженців (ст. 22); права дітей у збройних конфліктах (ст. 38); права дітей, які вступили у конфлікт із законом (ст. 40); права дітей, які живуть на вулиці.

Отже, слід запропонувати наступну класифікацію адміністративно-правової охорони прав дитини та здійснити її характеристику. Так, адміністративно-правову охорону прав дитини можна згрупувати у такі групи:

- адміністративно-правова охорона особистих (громадянських, власних) прав дитини;
- адміністративно-правова охорона сімейних прав дитини;
- адміністративно-правова охорона дипломатичних (політичних) прав дитини;
- адміністративно-правова охорона економічних прав дитини;
- адміністративно-правова охорона соціальних прав дитини;
- адміністративно-правова охорона культурних прав дитини;

– адміністративно-правова охорона прав дітей з особливими потребами.

Тепер, слід здійснити характеристику видів адміністративно-правової охорони прав дітей.

Так, адміністративно-правова охорона особистих (громадянських, власних) прав дитини включає в себе, як зазначалося вище право на ім'я та громадянство (ст. 7) і право на самобутність (ст. 8) право на життя, виживання та розвиток (ст. 6) і принципи недискримінації (ст. 2), заборона тортур (ст. 37), право на захист від фізичного насильства (ст. 19 та ст. 34), від свавільного арешту (ст. 37 та ст. 40), право на захист особистого життя (ст. 16) тощо.

Сутність права на ім'я та громадянство (стаття 7) полягає в тому, що батьки невідкладно, але не пізніше одного місяця від дня народження дитини зобов'язані зареєструвати народження дитини в державному органі реєстрації актів цивільного стану. Невиконання цього обов'язку є підставою для накладення на них штрафу від одного до трьох неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Підставою набуття громадянства України є народження дитини на території України, батьки або один з батьків якої на час її народження були:

- громадянами України;
- іноземцями, які на законних підставах проживають на території України (якщо вона не набула за народженням громадянства жодного з батьків):

- особами без громадянства, які на законних підставах проживають на території України;

- особами, яким надано статус біженця або притулок (якщо вона не набула за народженням громадянства жодного з батьків);

- народження дитини за межами України від осіб без громадянства, які на законних підставах проживають на території України (у випадку, коли вона не набула за народженням громадянства іншої держави).

Крім того, діти набувають громадянства України внаслідок встановлення над ними опіки чи піклування, усиновлення, внаслідок встановлення батьківства та у зв'язку з перебуванням у громадянстві одного чи обох батьків дитини. Новонароджена дитина, знайдена на території України, обоє батьків якої невідомі, є також громадянином України.

Вихід дитини із громадянства України можливий за клопотанням батьків, якщо дитина разом з батьками або з одним із них виїхала на постійне місце проживання за кордон і батьки або один з них вийшли з громадянств України. Дитина, яка набула за народженням громадянство України, якщо на момент її народження



батьки або хоча б один із них були іноземцями чи особами без громадянства, може вийти з громадянства України за клопотанням одного з батьків незалежно від місця проживання дитини. Зміна громадянства дитини віком від 15 до 18 років відбувається лише за її згодою.

Сутність права на самобутність (стаття 8) полягає в тому, що дитина, яка досягла шістнадцяти років, має право на власний розсуд змінити своє прізвище та (або) власне ім'я (ст. 295 Цивільного кодексу України). Дитина, яка досягла чотирнадцяти років, має право змінити своє прізвище та (або) власне ім'я за згодою батьків або одного з них у разі, якщо другий з батьків помер, визнаний безвісно відсутнім, оголошений померлим, визнаний обмежено дієздатним, недієздатним, позбавлений батьківських прав щодо цієї дитини, а також, якщо відомості про батька (матір) дитини виключено з актового запису про її народження або якщо відомості про чоловіка як батька дитини внесені до актового запису про її народження за заявою матері.

У разі, якщо над дитиною, яка досягла чотирнадцяти років, встановлено піклування, зміна прізвища та (або) власного імені такої особи здійснюється за згодою піклувальника. Дитина, яка досягла чотирнадцяти років, має право на зміну ім'я по батькові у разі зміни її батьком свого власного імені або виключення відомостей про нього як батька дитини з актового запису про її народження.

Як уже зазначалося, при зміні громадянства дитини віком від 15 до 18 років обов'язково потрібна її згода.

Проте, слід зазначити, що одне із положень законодавства України стосовно права усиновителя приховувати факт усиновлення і вимагати заборони щодо розголошення цієї інформації як до, так і після досягнення дитиною повноліття, не відповідає вимогам Конвенції щодо збереження ідентичності і суперечить Конвенції ООН про права дитини.

Суть права на життя, виживання та розвитку (ст. 6) полягає в тому, що згідно зі статтею 6 Закону України «Про охорону дитинства» кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Держава сприяє створенню безпечних умов для життя та здорового розвитку дитини, раціонального харчування, формуванню навичок здорового способу життя.

Із цією метою держава вживає заходів щодо:

- зниження рівня смертності немовлят та дитячої смертності;
- забезпечення надання необхідної медичної допомоги всім дітям;

- боротьби з хворобами і недоїданням, у тому числі шляхом надання дітям доступу до достатньої кількості якісних харчових продуктів та чистої питної води;
- створення безпечних і здорових умов праці;
- надання матерям належних послуг з охорони здоров'я у допологовий та післяпологовий періоди;
- забезпечення всіх прошарків суспільства, зокрема батьків і дітей, інформацією щодо охорони здоров'я та здорового харчування дітей, переваг грудного вигодовування, гігієни, санітарних умов проживання дітей і запобігання нещасним випадкам;
- розвитку просвітницької роботи, послуг у галузі планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я;
- пільгового забезпечення дітей ліками й харчуванням у порядку, встановленому законодавством;
- дієвої пропаганди здорового способу життя.

Суть принципи недискримінації (ст. 2) полягає в тому, що законодавство України будується на принципі відсутності дискримінації. Відповідно до Конституції та законодавчо-нормативних актів України всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я та народження дітей і їх батьків (чи осіб, які їх замінюють) або будь-яких інших обставин, мають рівні права і свободи. За порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії, а саме - за умисні дії спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності зразу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками передбачена кримінальна відповідальність (ст. 161 Кримінального кодексу України) тощо. Єдиним дискримінаційним положенням українського законодавства залишається встановлений мінімальний шлюбний вік дівчат і хлопців.

Суть заборони тортур (ст. 37), а саме право не бути підданим катуванню або іншим жорстоким, нелюдським чи таким, що принижують гідність, видам поведження чи покарання, у тому числі тілесному або іншому жорсткому, нелюдському чи таким, що принижують гідність, видам поведження чи покарання гарантується законодавством країни. За порушення цього права передбачена

кримінальна відповідальність. У квітні 2008 р. відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» були внесені зміни й до ст. 127 Кримінального кодексу, якою передбачено відповідальність за катування. Ці зміни були внесені з метою приведення визначення терміну «катування» у відповідність зі ст. 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

Відповідно до законодавства забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини. Забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини (ст.150 Сімейного кодексу України).

Проте в загальноосвітніх школах, у сімейних відносинах, при контакті з представниками правоохоронних органів усе ще існують випадки приниження гідності дітей. Так, за результатами дослідження «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» приблизно 40-60% 11-16-річних учнів не менше одного разу на 2 місяці потерпали від образ або ображали інших учнів/студентів свого навчального закладу.

Суть права на захист від фізичного насильства (ст. 19 та ст. 34), полягає в тому, що Соціальна і психологічна незрілість дітей ставить їх у повну залежність від дорослих, а також нездатність захистити себе, робить їх особливо уразливими перед різними проявами насильства.

В Конвенції ООН про права дитини зазначено, що жорстоке поводження з дітьми – це всі форми фізичного і/або емоційного поганого поводження, сексуальне насильство, відсутність піклування, торгівля чи інші форми експлуатації, що здатні призвести чи призводять до фактичної шкоди для здоров'я дитини, його виживання, розвитку чи гідності в контексті відповідальності, довіри чи влади

Серед нас побуває думка, що жорстокість – це лише ті випадки, про які розповідають ЗМІ: побиття дитини до смерті, занехаяння дитини, яка помирає з голоду, не відповідає розвитку за віком; діти, яких батьки виганяють на заробітки, які самі собі шукають гроші. Але такий погляд на проблему насильства над дітьми робить непомітними інші вчинки: виховання в жаху перед ременем, регламентацію життя дитини у відповідності до поглядів батьків; сімейну лайку за будь-яку провину дитини чи висловлювання своїх бажань; вибір друзів, виду занять, школи для дітей батьками. В українському суспільстві побуває стереотип: насильство, жорстоке поводження до дітей, недбале ставлення – це проблеми виключно

кризових або матеріально погано забезпечених сімей, бідних. Але проведене опитування громадської думки дає підстави для протилежних висновків – найбільш забезпечені громадяни дають найменш толерантні відповіді з цього питання.

Жорстокість може виявлятися і з боку осіб, які безпосередньо не є членами сім'ї, але пов'язані з ними певними стосунками. Це необхідно враховувати в соціально-педагогічній роботі з сім'ями.

Насильство над дітьми може бути як одномоментним, так і пролонгованим в часі, як свідомим, так і неусвідомленим з боку дорослих, батьків, вихователів. Воно може призвести до емоційного чи психічного травмування, чи навіть загибелі дитини.

Дитинство – це період відсутності дорослої відповідальності, узаконена залежність від турботи та економічної підтримки суспільства. Дитина є недієздатною в повному обсязі, але має всі людські права. Діти мають право на захист від жорстокого поводження, насильства різних видів і форм.

Жорстоке поводження, з точки зору порушення прав дитини, можна тлумачити як: ігнорування потреб дітей, порушення їх прав; відсутність догляду за ними (чи незадовільний догляд); ізоляція дитини, бойкот (у дитячому колективі); відсутність проявів батьківської любові, доброти, чуйності; безвідповідальність до дітей; бездіяльність батьків щодо дитини у скрутній ситуації; брутальність, глузування, неповага до гідності, особистості дитини; не вираховування вікових особливостей: дитина просто не може зробити те, що вимагають від неї батьки; авторитарний стиль спілкування з дитиною; нехтування дитиною; обман дитини.

У правовій базі України визначення насильства, яке є складовою жорстокого поводження з дітьми, представлено Законом України №2789-III «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 р., де у статті 1 «Визначення термінів» визначено види насильств:

фізичне насильство – навмисне нанесення одним членом родини іншому побоїв, тілесних ушкоджень, що можуть привести або привели до смерті постраждалого, порушення фізичного або психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі та достоїнству. Всі дії, спрямовані на спричинення дитині фізичної шкоди, заборонені законом;

сексуальне насильство – протиправне зазіхання одного члена родини на статеву недоторканність іншого члена родини, а також дії сексуального характеру стосовно неповнолітнього члена родини. Поняття «сексуальне насильство» містить в собі не лише зґвалтування, а й сексуальні домагання, непристойні пропозиції, а також будь-які образливі дії, що мають сексуальний характер;

психологічне насильство – насильство, пов'язане з дією одного члена родини на психіку іншого шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими спеціально створюється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе й може заподіюватися або заподіюється шкода психічному здоров'ю;

економічне насильство – навмисне позбавлення одним членом родини іншого житла, їжі, одягу й іншого майна або засобу, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Особливим видом насильства є насильство в сім'ї, яке може поєднувати ознаки всіх вищевказаних видів насильства. Разом із тим, воно є чи не найбільш небезпечним, тим, що має пролонгований характер і тим, що людина переживає насильство з боку того, хто за родинним чи сімейним станом мав би захищати, підтримувати жертву, а не кривдити її. Особливо небезпечний такий вид насильства по відношенню до дітей, оскільки значно деформує особистість дитини та формує озлоблення до оточуючих, стає причиною самогубств.

На основі досвіду роботи з сім'ями та безпосередньо з дітьми можна виділити наступні типи жорстокого поводження з дітьми: жорстокі фізичні покарання, фізичні знущання, побиття; штовхання; спроби задушити; викручування рук та ін.; дитина є свідком знущань над іншими членами сім'ї: батько б'є чи гвалтує матір у присутності дітей; «погану» дитину фізично карають у присутності «хорошої» дитини; дитина є свідком фізичних знущань над іншою людиною, що не є членом її родини та ін.; сексуальне насильство, інцест: гвалтування; нав'язування сексуальних стосунків; сексуальні дотики/поцілунки; інцест (кровозмішення); показ порнографії; залучення дитини до виготовлення порнографічного продукту та ін.; використання привілеїв дорослих: поводження з дітьми як з рабами чи слугами; покарання, поводження, як з підлеглими; поводження як зі своєю власністю; відмова повідомляти про рішення, що стосуються відвідин та опікунства; залякування: використання свого росту, розмірів та сили; навіювання страху за допомогою розповідей, дій, тестів, поглядів; крики, стресогенна поведінка; жорстокість щодо інших істот; погрози: кинути дитину; самогубства; заподіяти фізичної шкоди; заподіяти шкоду іншим людям, тваринам, рослинам тощо; розлюбити дитину; силами зла, що покарають дитину та ін.; використання громадських установ: загроза покарання Богом, судом, міліцією, школою, спецшколою, притулком, родичами та психіатричною лікарнею; ізоляція: контролювання доступу дитини до інших людей: бабці/дідуся, однолітків, братів/сестер,

батька/матері, інших людей; контролювання перебування дитини у помешканні, заборона виходити з дому; контролювання спілкування дитини з друзями; закривання дитини у коморі, сараї чи туалеті, чи у будь-якому закритому приміщенні вдома, в школі тощо; обмеження спілкування з дитиною, аж до повного ігнорування у спілкуванні; емоційне насильство: приниження; використання скарг; використання дітей в якості довірених осіб; підвищення голосу без вартої на те причини; непослідовність; присоромлення дитини; використання дітей у конфліктах між батьками; «торгівельна» поведінка одного з батьків щодо любові до дитини; економічне насильство: незадоволення основних потреб дитини; відмова чи зволікання у виплаті аліментів; повна відмова дитині в грошах; контролювання дитини за допомогою грошей; відмова дитині у підтримці; використовування дитини як засобу торгу при розлученні; нав'язування дитині економічно обмеженого способу проживання без існуючої для цього необхідності; примушування дитини важко працювати.

Жорстоке поводження з дітьми є найбільш прихованою формою насильства, оскільки в Україні немає даних достовірної статистики про реальні його прояви. За узагальненою інформацією за II півріччя 2011 року в Україні офіційно зареєстровано близько 95 тис. звернень з питань жорстокого поводження з дітьми. За даними МВС України за жорстоке поводження з дітьми на обліку в органах внутрішніх справ знаходиться понад 80 тис. сімей. У 2011 році за невиконання батьківських обов'язків притягнуто більш ніж 9 тис. батьків. Проте зростання кількості осіб, поставлених на профілактичний облік, свідчить про зростання поінформованості населення про можливості розв'язання проблеми, а також збільшення уваги до даного явища з боку правоохоронних органів. Проблема насильства над дітьми винесена з розряду приватної проблеми родини на державний рівень.

### ***АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ***

студент 1-го курсу юридичного факультету навчально-наукового інституту права та психології НАВС

**Михальчук Дарія Сергіївна**

*Науковий керівник:* викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін та менеджменту юридичного факультету навчально-наукового інституту права та психології НАВС **Лінік Є.П.**

Однією з глобальних світових проблем, безпосередньо пов'язаною з міжнародною міграцією, є біженство. Вимушена